

Mod nye mål?

Tanker fra et seminar om jernalderbebyggelsen på Sjælland

Af mag.art. Lehne Mailund Christensen og stud. mag. Jonas Christensen

Den 1. december 2005 var et auditorium på KUA ramme om en fornyet og tiltrængt diskussion af de nuværende og fremtidige arkæologiske undersøgelser af sjællandske jernalderbopladser. Seminaret viste, at der stadig er mange spørgsmål som skal besvares, men fastslog også at jernalderarkæologien er moden til at gå nye veje.

Indledning

For 15 år siden blev der afholdt et seminar om Sjællands jernalder hvis konklusioner og perspektiver har haft stor betydning, og som stadig i dag er den eneste samlede behandling af emnet. Derfor var det et velkomment initiativ, da Foreningen af Fagarkæologer i december 2005 inviterede til et nyt seminar om jernalderbebyggelsen på Sjælland.

Kjartan Langsted bød velkommen på arrangørernes vegne, og præsenterede de emner, som seminaret søgte at belyse: Arkitektur, landsbyorganisation, familie og sociale strukturer, regionale forhold samt den fremtidige prioriteringsstrategi. Seminarets overordnede mål var at komme videre i forståelsen af jernalderen og at konkludere om forholdene i Jylland også gør sig gældende på Sjælland.

Seminaret foregik i et stort auditorium på Københavns Universitet Amager, men der var heldigvis så mange deltagere, at lokalet blev fyldt godt ud. Stort set alle lokalmuseer fra Sjælland var repræsenteret, og derudover var mange studerende og andre interesserede mødt op, heriblandt større delegationer fra Odense og Malmö. Seminaret var opdelt i tre afdelinger efterfulgt af diskussioner, som blev ledet af et panel bestående af Margrethe Watt og Per Ethelbert.

Overordnede strukturer

Den første af seminarets tre afdelinger omhandlede de overordnede perspektiver for bebyggelsesstrukturen på Sjælland.

Per Ole Rindel fra Københavns Universitet fortalte om sin kvantitative analyse af relationen mellem det sjællandske landskab og placeringen af jernalderens

bopladser. Den computerbaserede analyse viser en række ændringer i det overordnede bosættelsesmønster i løbet af jernalderen, der blandt andet betød at bebyggelsen flyttede tættere på kyster og vandløb, samtidig med at de mere lerede jordbundstyper fik en øget betydning. Den kvantitative analyse kan dog ikke i sig selv give en forklaring på udviklingen og afspejler ej heller kompleksiteten i boplads materialet.

Linda Boye fra Museet på Kroppedal præsenterede et udvalg af resultaterne fra de meget store udgravninger omkring Høje Tåstrup Vest. Jernalderhusene i området har ikke kunnet dateres med ¹⁴C eller keramik, så udviklingen af en hustypologi har været hel essentiel for tolkningen af bebyggelsen. Typologien er baseret på de tagbærende stolpehuller, da der ikke er fundet spor efter vægge, hvilket dog efter sigende snarere skyldes byggeskikken end bevaringsforholdene. Der er ingen tegn på enkeltgårde, og bosættelsesmønstret ser generelt ud til at bestå af landsbylignende strukturer uden hegn eller af nærliggende gårde indenfor samme ressourceområde.

Dorthe Kaldahl gennemgik i sit indlæg en række af de generelle karakteristika ved jernalderbebyggelsen i Danmark. Trods mange nye gode fund på Sjælland er det dog stadig jyske lokaliteter, der bruges som eksempler, når der skal illustreres konkrete detaljer ved bebyggelsens størrelse og karakter. Dorthe Kaldahls arbejde med det sjællandske materiale viser blandt andet, at bebyggelsen fra ældre jernalder bør prioriteres i den fremtidige forskning, eftersom de dårligt bevarede hustomter stort set kun er dateret ud fra typologiske kriterier.

Den efterfølgende diskussion blev indledt af Per Ethelbert, som fremhævede, at vi stadig mangler en ordentlig definition af begreber som boplads og ressourceområde. Diskussionen fokuserede dog især på typologiske forskelle og ligheder mellem den sjællandske og skånske jernalderbebyggelse. I Sverige har de ¹⁴C dateringer af meget store huse fra førromersk jernalder, som herhjemme dateres langt senere, men der blev ikke skabt enighed om det skyldes dårlige dateringer eller reelle forskelle. Derudover blev flere emner kort berørt, som eksempelvis funktionsbestemmelse og organisering, men de mange data som var blevet fremlagt medførte at der ligesom manglede et fælles udgangspunkt.

Lokale erfaringer

De tre første foredrag efter frokosten præsenterede eksempler på aktuelle udgravninger af jernalderbopladsers forskellige steder på Sjælland.

Henrik Høyer og Varaporn Poorisrisak fra Sydvestsjællandsmuseum fortalte om undersøgelserne af den flerfasede bebyggelse på Kassebjerggaard øst for Slagelse. Denne plads har med sine mange fund af romertids-keramik, knogler og mere end 20 typologisk daterede huse, bidraget til det bebyggelsesbillede, der først nu er ved at tage form på Sydvestsjælland.

Tom Christensen fra Roskilde Museum holdt et indlæg om den meget ekstraordinære bebyggelse, som man har fundet i området omkring Gammel Lejre. Lokaliteten tolkes som et center, der blev grundlagt i det 6. århundrede og fortsatte ind i middelalderen.

Esben Aarslef fra Nordsjællands Folkemuseum gav et overblik over bebyggelsen på museets område, der generelt består af boplads med 2-3 huse. Bebyggelsen i dette område er generelt dårligt bevaret, og der er perioder uden fund overhovedet, men en øget udgravningsaktivitet betyder dog, at antallet af lokaliteter er stigende.

Fremlæggelserne af konkrete fund førte til en diskussion af udgravningsmetoder og bevaringsforhold. Der var generel enighed om, at bebyggelsen på Sjælland ikke er begrænset til de klassiske sydvestvendte bakkeskråninger, men kan

være placeret på nordsiden af bakker eller sågar helt ned til lavninger. Det er altså stadig nødvendigt med grundige og systematiske prøvegravninger. Desuden er den sjællandske jernalderbebyggelse dårligt bevaret, for eksempel er væg- og hegnforløb stadig sjældent erkendt. Per Ethelbert pointerede dog, at der også er nedpløjede huse andre steder i landet, og at man kan bruge andre metoder for at skaffe ny viden. Her kan især nævnes makrofossil- og fosfatanalyser, som kan være med til at funktionsbestemme huse, men det er nødvendigt med en bevidst forskningsstrategi og en økonomisk prioritering. Udbytterige resultater kræver, at man benytter omhyggelige og dyre metoder, men er prøverne udtaget, kan de gemmes til senere. Svenskerne har betydelig større erfaring med sådanne analyser, men der er fortsat en række metodiske problemer, og resultaterne sammenholdes alt for sjældent med det arkæologiske materiale.

Andre perspektiver

Efter kaffepausen fortalte Lone Gebauer fra Nationalmuseet, med udgangspunkt i sit nyligt afsluttede speciale, om grubehuses udbredelse og karakteristika på Sjælland. Den hyppigst dokumenterede funktion er som vævehytter eller tekstilværksteder, men studiet af grubehuse viser også, at der er mange problemer med at funktionsbestemme forhistoriske bygninger, selv når fundmængden er relativt stor.

Thomas Roland fra Næstved Museum fremviste endnu et eksempel på værdien af grundige og konsekvente prøvegravninger, som også omfatter arealer, der ellers almindeligvis nedprioriteres. Ved undersøgelsen af et større areal i Poesiparken vest for Næstved fremkom der i en halvfugtig lavning bebyggelse fra førromersk jernalder og produktionsgruber indeholdende sjældne diglefragmenter.

Sabine Karg fra Nationalmuseet gav gennem en række eksempler på arkæobotaniske undersøgelser gode argumenter for brugen af makrofossilanalyser på bopladsudgravninger. Blandt andet kan analyserne påvise brugen af forskellige kornsorter eller plantearter, såsom produktion af hør. Jordprøver fra vådbund eller brønde giver flere resultater end prøver fra tørbund, men selv analyser af forkullet materiale fra stolpehuller, kan bidrage med vigtige oplysninger.

Til slut præsenterede Nicolai Garhøj Larsen mulighederne indenfor 3D-modellering af jernalderhuse, og fortalte om den virtuelle arkæologiske muligheder, blandt andet i forhold til forskning i huskonstruktioner og lysforhold, samt metodens formidlingsmæssige potentiale.

De sidste foredrag ledte til en diskussion om enkeltheder og detaljer i jernalderhusenes arkitektur, men det forblev dog en udveksling af spredte kommentarer og opklarende spørgsmål frem for at udvikle sig til en egentlig debat. Dette skyldes antageligvis de mange indtryk, som deltagerne havde fået i løbet af en lang dag.

Afsluttende diskussion

Den afsluttende diskussion afrundede de mindre debatter, der var blevet ført i forbindelse med seminariets tre afdelinger, og kom på denne måde til i høj grad at handle om metoder og mulige fremtidsperspektiver indenfor feltarkæologien. En mere givtig diskussion af prioriteringsstrategien kræver dog nok, at man sætter sig sammen i et noget mindre forum, hvilket flere af lokalmuseerne på Sjælland da også har gjort efterfølgende.

Seminaret viste at der indenfor det sidste årti er fremkommet rigtig mange gode jernalderfund på Sjælland, men uden en oversigt eller en samlet behandling af bebyggelsen er det svært at gøre status. Heldigvis synes publikationen af huskronologien fra Københavns Vestegn nu endelig at være på trapperne, og den vil forhåbentlig give de sjællandske arkæologer muligheden for at bruge et lokalt sammenligningsmateriale. Jernalderens hus-typologi er stort set baseret på jyske fund, men en bedre behandling af det sjællandske materiale kan måske afdække om typologien ukritisk kan anvendes i hele landet. Desuden er antallet af sjællandske jernalderbopladser med husstrukturer ved at nå en størrelse og udbredelse, som kan gøre

sammenligninger på tværs af de forskellige regioner frugtbar, men det er dog stadig meget vigtigt at forøge fundmængden indenfor det enkelte lokalmuseums område.

Ulla Lund Hansen fremhævede dog, at der skal nye metoder til, hvis vi skal videre med forskningen i jernalderens bebyggelse, og at der ER afsat midler til denne satsning indenfor udgravningsbudgetternes nuværende økonomiske rammer. På seminaret blev det især fremhævet at makrofossilanalyser og fosfatkartering har potentiale til at bidrage med nye perspektiver, hvis de anvendes ud fra en målrettet strategi. Initiativet til en sådan forskningsmæssig indsats må nødvendigvis komme fra lokalmuseerne, da Nationalmuseet i de senere år har halveret antallet af medarbejdere indenfor det naturvidenskabelige forskningsområde. For at verificere hustypologien vil det også være udbytterigt at få foretaget flere ¹⁴C-dateringer, noget som blandt andet blev fremhævet fra skånsk side. Det står klart at jernalderens huskonstruktioner afspejler en lang og kontinuerlig udvikling, men det enkelte hus passer ikke altid ind i et rigtigt system, og derfor kan flere dateringer være med til at nuancere billedet.

Opsummering

Der blev således præsenteret mange interessante perspektiver og synspunkter i løbet af dagen, men som Margrethe Watt bemærkede, er der endnu mange problemer at løse og stadig mange svar at søge. Den voksende fundmængde giver heldigvis ikke færre problemer, men fordrer tværtimod anvendelsen af nye tilgange. Tilbage står et indtryk af et vellykket seminar, som viste at den sjællandske forskning i jernalderbebyggelse er moden til at fortsætte ind i en ny fase, hvor især brugen af naturvidenskab og fokusering på et bredere udvalg af bopladsernes strukturer og anlægstyper, forhåbentlig vil nyde større opmærksomhed.